

ביאורים

אין זה דבר המובן מאליו שאדם שלומד תורה הופך לתלמיד חכם. כדי להיות תלמיד חכם, לא מספיק לאדם רק ללמוד תורה, אלא צריך שהתורה תתקיים בתוכו. כדי שהתורה תתקיים אצל האדם ולא תישכח, הוא צריך להציבה במרכז חייו. להפוך אותה לתענוג שלו. קיום התורה בתוך האדם נעשה על ידי הפעולות הבאות;

הימנעות מתענוגות העולם הזה - האדם צריך לצאת מהמסירה הגדול שלו בעבודת ה', והוא תענוגות הגוף בעולם הזה. מאכל ומשתה ושינה מרובה הם תענוגות שהגוף מושך אליהם. כדי שהתורה תתקיים אצל האדם, הוא צריך שלא לתת לאותם הדברים חשיבות אצלו, אלא רק כדי מה שנצרך לחייו.

יגיעה בבית הכנסת, בצניעות ובקול רם - בית הכנסת הוא מקום השכינה. ההימצאות בו נותנת לאדם את האווירה המתאימה להבין מהו הדבר המרכזי בחיים. לימוד בצניעות מבטיח שמטרת הלימוד תהיה טהורה והוא לא נעשה כדי שאנשים יראו את הלימוד ויכבדוהו ובכך תוסט חשיבות הלימוד לתועלת אישית. הלימוד בקול רם עוטף את האדם בקולות של תורה וקדושה והתורה איננה נשארת בתחום השכלי בלבד אלא מגיעה אף לחושי של האדם ובכך חודרת לתוכו.

חשיבות הלימוד בלילה - הלילה הוא הזמן השקט שאין בו הפרעות המטרידות את האדם ומונעות ממנו להתרכז. לכן זהו הזמן המעולה ביותר ללמוד תורה. זוהי הסיבה שאת רוב חוכמתו של האדם הוא לומד בלילה. אסיפת דברי התורה לתוך ליבו ושכלו של האדם, כמו הגורן שבו נאספת התבואה, נעשית בלילה.

לאור הדברים הגדולים הללו שלמדנו במהלך הפרק על מצוות לימוד תורה וחשיבותה בחיי האדם מישראל, מי שבוחר לא ללמוד תורה כאשר אין לו שום סיבה לכך, הריהו מבזה אותה. הוא מעיד במעשיו שהתורה אינה חשובה לו. ולכן, אם ניתן לו עושר הוא - יילקח ממנו מכיון שהוא לא השתמש בעושר כדי ללמוד תורה ולכן הוא אינו ראוי לו. אך מאידך, מי שמבין את חשיבותה של התורה כל כך, ולא נותן למצבו הכלכלי הירוד להפריע לו בלימודה - סופו שיקיימה מעושר מכיון שהוא מגלה שהכסף אינו מפריע לו בעבודת ה', והוא ישתמש בו רק כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

הרחבות

לימוד תורה בלילות

אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה. מדוע דווקא בלילה? מסביר המהר"ל: "עיקר זמן התורה הוא בלילה, כי עיקר העולם הזה והוויתו הוא ביום, ובלילה אין הוויות העולם הזה, ונחשב בלתי נמצא, כי הלילה הוא חושך, לכן לא נקרא מציאות כלל... וכאשר אין הוויית העולם זה הגשמי בלילה, ראוי שיהיה נמצאת התורה בלילה, שהתורה השכלית הוא גם כן סילוק גשמי" [נתיב התורה ט]. בשעות היום כוחות החיים החומרניים בשיאם ולכן התורה שהיא רוחנית נקלטת ביתר שאת בנפשו של האדם דווקא בלילה, שעה שהכוחות החומרניים 'רדומים'.

המשקיע יצליח

אמרו חכמים: כל המבטל את התורה מעשר - סופו לבטלה מעני; וכל המקיים את התורה מעני - סופו לקיימה מעשר. מאמר חז"ל זה הוא משנה במסכת אבות [ד, ט]. מדברי הרמב"ם נראה שפירש את המאמר כפשוטו על עוני ועושר גשמיים. לעומת זאת, רבי שמואל די אוזידא מפרש, שהמשנה מדברת על עוני ועושר בדת: "כל המקיים את התורה מעוני הדעת, ועם היות שאינו יודע בתורה הוא מקיים מה ששמע או ידע, סופו לקיימה מעושר דעתו יתברך, שהוא ישפיע עליו מחכמתו, כי ראשית חכמה יראת ה', וכל המבטל את התורה מעושר, שהוא יודע כדואג האדומי והוא רשע גמור, סופו לבטלה מעוני, שתשכח ממנו כמו שהיה בדואג ששכח תלמודו" [מדרש שמואל, שם].

יב, אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עיון המאמץ ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפי תנומה.

יג אמרו חכמים דרך רמז: "זאת התורה, אדם כי ימות באהל" (במדבר י"ד) - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמה. וכך אמר שלמה בחכמתו: "התרפית ביום צרה - צר כחכה" (משלי כ"ד). ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" (קהלת ב"ט) - חכמה שלמדתי בא'ף, עמדה לי.

יד אמרו חכמים: ברית כרותה, שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת - לא במהרה הוא מושפח; וכל היגע בתלמודו בצנעה - מחכים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה" (משלי י"ב). וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו - תלמודו מתקיים בידו; אבל הקורא בלחש - במהרה הוא שוכח.

יז, אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה. לפיכך, לימוד בלילה מי שרצה לזכות בכתר התורה - יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחת מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים: אין גרנה של תורה אלא לילה, שנאמר: "קומי רני בלילה" (איכה ב"ט). וכל העוסק בתורה בלילה - חוט שלחסד נמשך עליו ביום, שנאמר: "יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי, תפלה לאל חיי" (תהילים מב"ט). וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה - אש אוכלתו.

יח, "פי דבר יי בזה" (במדבר ט"ו) - זה שלא השגיח על דברי תורה כל עקר. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא וישנה ופרש להבלי עולם, והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל בזה דבר יי.

יט, אמרו חכמים: כל המבטל את התורה מעשר - סופו לבטלה מעני; וכל המקיים את התורה מעני - סופו לקיימה מעשר. וענין זה מפרש בתורה; הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את יי אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך" (דברים כח, מז-מח), ואומר: "למען ענתך ולמען נסתך, להיטבך באחריתך" (שם ט, טז).

מרפה עצמו - מתרשל. **דרך רמז** - שהרי הפסוק נאמר לענין תומאת מת, וחכמים הצמידו אליו רעיון נפלא, אבל לא התכוונו לומר שזו משמעותו. **התרפית וכו'** - מתוך כעסו ואימתו של מלמד עליי (פה"מ אבות ב"ר כוח לעמוד ביום צרה (ק). **חכמה שלמדתי בא'ף** - מתוך כעסו ואימתו של מלמד עליי (פה"מ אבות ה"ט). **המשמיע קולו** - שנעזר בחוש השמיעה, וכך הלימוד נקלט טוב יותר. **דברי חכמה** - ה'פרדס' (ק). "לאמת השקפות התורה בעיון האמת" (מ"נ ג"ד). **גרנה של תורה** - אסיפתה וקיומה של התורה, כמו אסיפת התבואה אל הגורן. **קומי רני בלילה** - לשון דיבור ושירה, ונאמר בהמשך הפסוק: "נכח פני ה'". **חוט שלחסד נמשך עליו ביום** - שמעשיו ביום מושפעים לטובה מכוח לימודו בלילה. **אש אוכלתו** - במריבות ובסכסוכים, שאין דבר מגונה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכמים" (איסורי ביאה כא, לב). **שלא השגיח** - זלזל. **מקיים את התורה מעני וכו'** - אם הוא לומד תורה אף על פי שהוא עני, סופו ללמוד אותה ברווחה בלא טרדות הזמן (פה"מ אבות ד'). **בשמחה ובטוב לבב** - במקום אחר הרחיב הרמב"ם וכתב: "שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובהאבת האל שציווה בהם, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר: 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב'" (לוב ח"ט; שביתת יום טוב וכו').